

O DRŽAVOTVORNOSTI DINARSKIH HRVATA (3)

Autor Ivan Mužić
Ponedjeljak, 10 Ožujak 2008

Nakon invazije Slavena i Avara u zemlji ostalo najmanje 85 posto starog stanovništva, a da slavenska komponenta neće biti veća od 10 do 12 posto.

Njemu je prirodno da u ljudskom društvu, jednako kao u vučjem i pasjem eporu, predvodi samo onaj tko se ističe snagom i hrabrošću i zato doživljava parlamentarnu "demokraciju" kao ideal čovjeka mase. Dinarci su u prošlosti (posebno u inozemstvu kako je to opisano u literaturi) poznati i kao surovi ratnici među kojima ne postoji ideal srednjovjekovnoga zapadnog viteza.¹¹

U mentalitetu dinarca živi i hajdučki element.¹² Hajduku na balkanskom prostoru poznaje već stari tračko-ilirski Balkan. Neki su pisci u srednjem vijeku smatrali našu zemlju "hajdučkim zemljama".¹³

U mnogim "junačkim" pjesmama s motivima iz prošlih, turskih stoljeća, u kojima Marko između ostalog zna zapaliti ljubavnicu namazanu smolom da mu svijetli pri večeri, osjećamo dah prapovijesnoga divljaštva. Prodor tog duha očituje se u nerazmjernom prevladavanju tih "junačkih" motiva nad lirskim pjesničtvom u kontinentalnoj Dalmaciji. Fra Andrija Kačić Miošić u Razgovoru ugodnom naroda slovinskoga s odličnim opisuje odsijecanje turskih glava, a mnogobrojna izdanja toga njegova djela potvrđuju da su dinarski Hrvati to štovili prihvaćali kao izraz vlastite duševne. Dakako da svi gorštaci nisu hajduci.¹⁴

Dinarac je poslije pokušaja kristijaniziranja nastavio živjeti svoju iracionalnu narav doživljavajući često Dekalog kao nadstvarni ideal, kako je to vjerno opisao Mile Budak. Dvorniković zaključuje kako se rimokatolicizam prihvatio samo u primorskim gradovima i da dinarac "ostaje borac, balkanska, ne slovensko-hrvatska duša".¹⁵ U biti dosadna prošlost dinarca, bio on "ilir" Bato ili Hercegovac Zvonko Bučević, povijest je neustrahovane borbe za pojedinačni i narodni opstanak.¹⁶ Stoga nije slučajno da je u temeljima izgradnje sve tri hrvatske države na Balkanu najviše ugrađena borba dinarskog čovjeka.

11 - "Surove životne prilike... morale su izazvati jak i budan nagon za samoodržavanjem... U Jugoslovenu razvio se u takvim životnim prilikama tip čovjeka koji je isušio i bio suviše zaokupljen sam sobom. Ko sam mnogo pati i strada, otupi i za drugoga, postaje manje osjetljiv u svojoj, ali i u tuđoj nevolji (poznata psihička crta, zapažena i na asketima). Altruistička sentimentalnost i osećajna obazrivost prema drugome ne odgovara krutom životnom stilu čovjeka borca. Nije to nordska hladna bezosećajnost i nesposobnost za toplija osećanja prema drugom. Dispozicije za jaču osećajnost izbijaju u mnogim znacima i oblicima narodnog života, čak i u izvesnim običajima i praznovericama, narodnim pjesmama, poslovicama i uzrečicama, ali stil života, naročito u južnim patrijarhalnim krajevima, skućeno je ispoljavanje tih osećanja u neke tvrde i rudimentarne oblike. Već sama fiziognomija i mimika dinarca ima često u sebi nešto mrko, zatvoreno i nepristupačno... U nežnosti i ganutosti takav je čovek mnogo sporiji i uzdržljiviji, iako ne mora zato da bude "zao" (Dvorniković, Karakterologija..., nav. dj., str. 768.)

12 - Pojava hajduka ima i odgovarajuće povijesno opravdanje. "Hajduk po pravilu nije ni u čijoj službi; on je slobodan kao vuk u gori gdje sude "tice kosovice". Dok je Primorje i Krajina razbojničeste uskoka, hajduk se javljao u srcu zemlje, ponajviše u planinama Bosne, Hercegovine i Srbije. Onaj koji bi se usred turske zemlje odbio gori u hajdučstvo; ispadao bi time iz svakog zakonskog i društvenog poretka, pretvarao se u "šarunjsku zver" da po drumovima presreće silnike i gospodare, da sveti rajine muke, pljačka i zastrašuje Turke... U izvesnim epohama hajduk je bio idol i jedina nada porobljenog naroda. Bez ove psihičke veze ne bi puste

hajduèke pesme, pune krvi i osvete stekle popularnost koju naroèito u Bosni i Hercegovini uŹivaju i dan današnji. Hajduèka romantika, ma kako sumorna bila njena pozadina, oduvek je imala velike draŹi i privlaènosti za narod koji je tavorio pod krovovima svojih èifèiskih koliba i uŹivao da hajduk bar u pesmi davi i robi njemu morskog gospodara. Bez potrebe te oduške hajduèka samohvala i fantastika ne bi naišla tolikog odjeka u narodu.” (Dvornikoviæ, Karakterologija,... nav. dj., str. 551., 553.)

13 - V. Dvornikoviæ, Hajdukovanje kao psihološka i socijalna pojava. Źandarmeriski vesnik, Sremska Kamenica, 1940., str. 8.

14 - “Veæ smo kazali kako se među ljudima na Kršu vide velike opreke karaktera. Naæi æeš najèestitije ljude u tome kraju, ali se naèe i mnogo zloèinaèkih karaktera. I zaèudo, kolika je razlika među ljudima u Kršu. Dalje sjevernije među hrvatskih kajkavcima ima neka izjednaèenost karaktera. Kako se èini, tamo danas prevladava tip slabijega mlitavoga karaktera. Vidi što je dobro, i priznaje da treba raditi dobro, ali se toga mlitavo drŹi u svagdašnjem Źivotu. Ljudi opaka znaèaja u Kršu hvale se svojom opaèinom.” (Josip Zidariæ, Stanovnici hrvatskoga krša, nav. dj., str. 225.)

15 - Dvornikoviæ, Karakterologija..., nav. dj., str. 838. Da dinarac, ako ga se vjerski dobro pouèi, moŹe biti praktièni kršæanin potvrđuju primjeri stotina èasnih sestara iz Dalmatinske Zagore (na primjer iz Otoka kod Sinja), koji su kršæanskim Źivljenjem za bliŹnje dokazali svoju vjeru.

16 - Nedinarac kada pokušava vrijednovati dinarca koji je kao psihosomatski tip posve drugaèiji, zamišlja sebe kao glavno mjerilo vrijednosti. Tako Dinko Tomašiæ (otoèanin iz Korèule) primitivno zakljuèuje da se u rodovsko-plemenskoj organizaciji “rod razvio u èetu pljaèkaša, i da je u ovoj sredini prvotna društvena vrijednost bila ‘junaštvo’ tj. isticanje u otimanju i u ubijanju.”(Tomašiæ, nav. dj., str. 68.) Dvornikoviæ navedeno mišljenje, oèito misleæi i na Tomašiæa, komentira ovako: “Bez uŹivljavanja u taj unutrašnji svet vrednostnih merila, patrijarhalnog morala i patrijarhalnih etièkih ideala, nema ni razumevanja ovog tipa. Oni koji govore samo o pljaèkaškom ili razbojnièkom tipu kao što to i u nas, iz vrlo providnih razloga, èine neki historici i sociolozi iz severnih i zapadnih pokrajina Jugoslavije, nisu ušli u dušu toga tipa ni koliko površni strani turisti za koje su ti ljudi ništa drugo nego ‘Hammeldiebe’. Neki naši pisci grade se toliki ‘zapadnjaci’,, toliko strani tom tipu, kao da se uopšte u njegov unutrašnji svet ne mogu ni trenutno uŹiveti.” (Dvornikoviæ, Karakterologija..., nav. dj., str. 797.)